

Sokea tappaja

Suomalaisissa tarinoissa, loitsuissa ja eppisissä runoissa tulee tuon tuostakin näkyviin paradoksaalinen hahmo: sokea ampuja. Kiintoisin tämän aiheen esiintymisyhteyksistä on pistoksen synnyssä tavattava kosmografinen kuvaus:

Kolme on poikoa pahalla,
 Ruho yksi, rampa toinen,
 Kolmas on verisokia.
 Ruho nuolia tekeepi,
 Rampa jouta jännittääpi,
 Ampuvi verisokia.
 Ampui nuolen yksikannan
 Ylhälle taivosehen;
 Tahtoi taivonen haleta,
 Ilman kaaret katkoella
 Pirulaisen piilin eessä.
 Ampui nuolen kaksikannan

Ala maahan jalkohisa;
 Tahto maa manalle mennä,
 Kivet suuret kimpuhilla
 Pirulaisen piilin eessä.
 Ampui nuolen kolmikannan
 Vuorehen teräsekahan,
 Rautaisehen kalliohon;
 Tuo kivistä kilhusihin,
 Kalhosiin on kalliosta
 Ihoon imehnoraukan,
 Karvaan kavon tekemän,
 Emon tuoman ruumisehen.

(SKVR VII₄ 2747)

Mainitaan neljä toimivaa henkilöä, piru ja hänen kolme poikaansa. Emme ole kuitenkaan tekemisissä minkään alkuperäisen kristillissävyisen pirukuvitelman kanssa. On sitä vastoin syytä luulla, että piru on pistoksen loitsussa »sidehenkilö», jonka avulla loitsunsepittäjät ovat pyrkineet nivomaan erillisiä historioita laajemmaksi juonikokonaisuudeksi. Näin syntyneeseen useampiepisodiiseen pistoksensyntyyn sisältyy kaksi tai kolme historiola: 1. pistosnuolten synty ison tammen lastuista, 2. nuolien taonta, 3. nuolien ammunta. Karjalainen redaktio on kaksinäytöksinen: 1+3, samoin savolainen redaktio: 2+3, mutta on myös toisintoja, jotka sisältävät kaikki kolme aihetta 1+2+3. Viimeksi mainittujen juoni on seuraava: pieni mies kaataa tammen, katselee lastuja ja sanoo itseksensä, että niistä saisi noita nuolet; sattumalta paikalle osunut piru kuulee tämän, sieppaa lastut ja vie pajaan, jossa seppä takoo ne nuoliksi; valmiit nuolet piru luovuttaa pojilleen, jotka suorittavat ammunnan. Piru ei siis kaada tammea, ei tao nuolia eikä ammu niitä, vaan toimii pelkätään välittäjänä. Nuolien ammunta -historiolan alkuperäiseen henkilöasetelmaan piru tuskin kuuluu. Myös isä ja kolme poikaa -suhde voi olla yhteenliittäjän keksintö.

Ampumistoimitukseen osallistuvat kolme veljestä karakterisoidaan omalaa-tuisesti. Heillä on kaikilla pahoja ruumiinvikoja. Erityisen huonosti he näyttä-vät sopivan juuri omiin tehtäviinsä: rujokätinen tekee nuolet, rampa painaa jalallaan jousen vireeseen, sokea käy tähtäämään ja ampuu. Vähäpätöisen ja surkean yrityksen seuraukset ovat valtavat: ensimmäinen nuoli on halkaista taivaan, toinen nuoli järkyttää maan perustuksia, kolmas osuu teräksiseen vuoreen ja kimpoaa siitä ihmiseen.

Sokea tappaja esiintyy myös Lemminkäisen kuolemaa käsittelevässä runossa. Päivölän pitoihin kutsumattomana saapunut Lemminkäinen ryhtyy laula-maan pitoväkeä »kultihin kulajavihin, hopeihin helkkävihin», ts. loihtii heidän ylleen loistavat asut. Yhden hän jättää laulamatta, Ulappalan umpisilmä-ukon, koska tämä oli nuorena herjannut hevoset ja synnyttänyt koirat. Vihas-tunut sokea ukko nostaa »laineesta käärmeen», keison (cicuta virosa), ja syök-see sen läpi Lemminkäisen sydämen ja maksan. Kuollessaan Lemminkäinen valittaa, että hän oli äidiltään eri vammojen parannuskeinoja kysellessään unohtanut yhden, juuri keison (SKVR I₂ 758). Eräissä toisinoissa on runon alkuun lainattu pistoksen loitsusta rujo, rampa ja sokea. Ne eivät kuitenkaan esiinny ampujina: runo kertoo, että Päivölän pitoihin kutsuttiin kaikki kansa, myös rujot, rammot ja sokeat, mutta ei Lemminkäistä (SKVR I₂ 702). Tällä maininnalla halutaan vain tähdentää Lemminkäisen kutsumatta jättämisen loukkaavuutta.

Kolmas yhteys, jossa näyttäytyy sokea ampuja, on Väinämöisen Pohjolan-matkaa kuvaava runo. Tavallisimmin ampujana on lappalainen kyyttösilmä, joka pitää viikkoista vihaa ja »vuolee piiliä pinohon, kolmisulkia kokohon» Väinämöisen varalle. Väinämöisen alkaessa näkyä kaukana merellä lappalainen sinkauttaa häntä kohti nuolen, mutta se tappaakin vain ratsun, olkisen oriin, ja matkamies suistuu mereen (SKVR I₁ 61). Toisinoissa ampujaksi mainitaan joskus Pohjan akka, Kaukomieli, Joukahainen tai Kullervo. Lappalaista ei nimenomaisesti sanota sokeaksi, mutta hänen karakterisoinnissaan kiinnitetään huomio juuri silmiin: ampuja on kyyttösilmä, viirusilmä. Minkälaista fyy-sistä erikoisuutta tällä tarkoitetaan, ei ole ilman muuta selvää, mutta kysymyk-sessä saattaa olla sokeus. Tällainen tulkinta on joka tapauksessa ollut runon uudestaansepittäjien mielestä mahdollinen, kuten käy ilmi niistä toisinoista, joissa ampujana on tässä asemassa ilmeisesti sekundäärinen verisokea (SKVR I₁ 18, VII₁ 18). Muuan kilpakosintarunon redaktio esittää ammunnan toisin: sammon taonnan jälkeen Väinämöinen vaivuttaa talonväen uneen ja ryöstää mukaansa Pohjolan tyttären. »Pohjolan sogie ukko» havahtuu kuitenkin, rientää rantaan ja ampuu Väinämöistä, joka suistuu mereen (SKVR I₁ 22,24).

Suomalaisen mytologian arvoituksellisimpia hahmoja on jumi, joka lukuisien muiden funktioidensa ohella mainitaan sokeana, metsässä nuo-

liaan ammuskelevana olentona. Uhtualla jumiksi »sanottiin sellaista näkymätöntä olentoa, joka saattoi toisinaan ampua sokean näkymättömän nuolensa, milloin se sattui eläimiin, useimmiten hevoisiin ja lehmiin. Sanottiinpa toisinaan ihmisenkin Jumin ampuvan, josta kuolema seurasi heti» (SS, A. Vierna, 1927). Vuonnislainen Anni Lehtonen on kertonut jumista: »Paholaisella on sokia veli ja sen nimi on Jumi. Se aina ampuu umpimähkään vain, ja sattuu mihin milloinkin, siivattoihin, ihmisiin. Metsässä se asuu. Se ampui jalan poikki, ihan ruumeneks Pistojärven Kuntulaisen Huotarilta tasaisella tiellä, kun Huotari oli syksyllä ansoille matkalla. Toiselta mieheltä ampui hevosen kun Kajaanista tuli. Sisuksien kautta ampui ja risti-luut ihan tuhansiin tuliseks mäsäks. — Jos Jumi olisi näkevä, niin se ampuis kaikki. Onhan sen nähnyt monikin, se on se toispuolehinen» (S. Paulaharju, Mytologisia tietoja, Kotiseutu 1911, s. 196). Sappovaarasta on pantu muistiin lyhyt pistoksen loitsu: »Kolme on poikoa pahalla: Yks' on rujo, toini rampa, Kolmas on perisokie, Se on se ampuja, Se on Jumi» (SKVR I₄ 815). Jumin sokeus ja sukulaisuussuhde paholaiseen ovat jumi-perinteessä irrallisia ja harvinaisia motiiveja. Tälle perinteelle voidaan osoittaa useita, keskenään varsin eriarvoisia lähtökohtia, joista mainitut kaksi piirrettä eivät kuitenkaan selity. Silti niiden alkuperä tuntuu selvältä: alussa esitelty pistosnuolten ammunta -historiola on ilmeisesti ulottanut vaikutuksensa tarinaperinteeseen, siitä on lainattu osia jumin karakteristiikkaan. Tähän suuntaan käyneen kehityksen puolesta puhuu se, että sokea jumi on tunnettu vain Vienassa, josta nuolien ammunta -historiolan toisintoja on olemassa erittäin suuri määrä. Historiola on puolestaan laaja-alainen, se tavataan lukuisina toisintoina myös Aunuksessa, Raja- ja Pohjois-Karjalassa, Savossa, Kainuussa ja Keski-Pohjanmaalla sekä sporadisesti Pohjois-Inkerissä, Uudellamaalla, Hämeessä, Etelä-Pohjanmaalla ja Länsipohjan suomalaisväestön keskuudessa. Vermlannin metsäsuomalaisilta muistiinpantu toisinto (SKVR VII₅ 221) osoittaa historiolan iäksi ainakin runsaat kolmesataa vuotta.

Pelkästään suomalaisen aineiston pohjalla pysyen ei sokean tappajan teemasta ole enempää sanottavissa. Vertailukohtia on etsittävä edempää. Useiden kansojen tarinaperinteessä ja — niin kuin eräät tutkijat olettavat — myyteissä kuvastuukin sama aihe, tosin aina eri miljöössä.

a. *Kertomus Balderin kuolemasta Snorrin Eddassa.* Balder on nähnyt onnettomuutta enteileviä unia, ja Frigg vannottaa kaikkia luomakunnan jäseniä, tulta, vettä, metalleja, kiviä, maata, puita, eläimiä, tauteja ja myrkyjä olemaan vahingoittamatta Balderia. Aasat huvittelevat ampumalla Balderia. Loki muuntautuu naiseksi ja saa udelluksi Friggiltä, että mistelinvosalta valaa ei pyydetty. Loki ottaa mistelin ja antaa sen sokealle Hodrille, joka seisoo syrjässä leikkiin osallistumatta. Loki suuntaa nuolen, ja pahaa-aavistamaton Hodr ampuu ja surmaa Balderin. Sanomaton murhe valtaa kaikki. Hermodr

lähetetään tarjoamaan Helille lunnaita Balderin palauttamiseksi. Aasat sijoitavat laivaan Balderin, hänen surusta kuolleen vaimonsa Nannan ja Balderin ratsun; rovio sytytetään, ja laiva ui ulapalle. Thor pyhittäessään vasarallaan roviota potkaisee jaloissaan juoksentelevan Litr-kääpiön tuleen. Hermodr palaa Helistä ja kertoo, että Balder saa palata Asgardiin, jos koko luomakunta suostuu itkemään häntä. Kaikki ihmiset, eläimet, puut, kivet ja metallit itkevätkin Balderia, mutta eräästä kallionrotkosta löytyy jättiläisnainen Thokk, joka kieltäytyy vuodattamasta kyyneliä ja sanoo: »Pitäköön Hel omansa.» (Gylfaginning 48.)

b. *Kertomus Herebealdin kuolemasta Beowulf-eepoksessa.* Gauttien kuninkaalla Hrethelillä oli kolme poikaa, Herebeald, Haethcyn ja Hygelac. Herebeald on kuninkaan lempipoika, toisista hän ei paljoakaan välitä. Ampumaharjoituksissa Haethcyn lennättää sarvijousestaan nuolen, mutta ei osukaan maaliin vaan vanhempaan veljeensä Herebealdiin, joka kuolee. Tämän »taisteluttoman taistelun ja synnittömän rikoksen» vuoksi kuninkaan sydän särkyy surusta. Ketään ei voida syyttää, kenellekään ei voida jalon nuorukaisen kuolemaa kostaa. Kuningas-isä harhailee linnan autioissa saleissa, katselee poikansa tyhjää makuusijaa. Soitto ja laulu on tauonnut, kaikki ilo on kadonnut maailmasta. Murtunut kuningas kuolee. (Beowulf 2430—2471.)

c. *Kertomus Fergus mac Roigin kuolemasta irlantilaisessa sankaritarinassa.* Mainekas soturi Fergus mac Roig on oleskellut neljätoista vuotta kuningas Ailillin hovissa ja tehnyt tälle suuria palveluksia. Ferguksen rakkain ystävä on kuninkaan veli, sokea runoilija Lugaid. Kerran kuningas, hänen vaimonsa Medb, Lugaid ja Fergus seisovat Finnloch-järven rannalla ja katselevat, kuinka soturit harjoitusten lomassa innokkaina uivat ja sukkeltelevat. Kuningas vaatii Fergusta näyttämään uintitaitoaan, ja Medbin estelyistä huolimatta tämä sukeltaakin järveen niin voimallisesti, että muut uimarit ovat vaarassa hukkaa. Medb rientää Ferguksen perään, joka ottaa hänet syliinsä ja ui ympärillä järven. Kuningas seuraa näytöstä mustasukkaisena, ja kun Medb on noussut järvestä, hän sanoo sokealle veljelleen Lugaidille: »Onpa kaunista, kun uros- ja naaras-hirvi leikkivät järvessä.» »Miksei niitä surmata?» kysyy Lugaid, joka sokeudesta huolimatta on taitava ampuja. »Heitäpä sinä niitä», pyytää kuningas Ailill. Hän antaa Lugaidin käteen keihään, kääntää hänen kasvonsa oikeaan suuntaan, ja tämä sinkoaa aseensa kohti vedestä nousevaa Fergusta. Se lävistää rinnan ja tunkeutuu selästä esiin. »Heitto osui!» Lugaid huudahtaa riemuiten. »Niin osui, Ferguksen rintaan», sanovat lähellä seisovat. Lugaid puhkeaa valitushuutoihin, hän on syyttä tappanut ystävänsä. Ailill joukkoineen pakenee paikalta. Fergus tempaa keihään rinnastaan, heittää sen ja osuu koiraan, joka juoksentelee Ailillin vaunujen ympärillä. Hän ponnistautuu vielä rannalle ja heittää henkensä pienellä kummulla, jossa vielä tänäkin päivänä on hänen hautansa. (R. Thurneysen, Die irische Helden- und Königssage bis zum siebzehnten Jahrhundert, Halle 1921, s. 575—576.)

d. *Kertomus Jeesuksen kuolemasta Longinus-legendassa.* Esihuomautus: Juutalainen kirjoitus Toledóth Jeschu kertoo, että Jeesus aavistaen tulevan kohtalonsa oli ottanut kaikilta maailman puilta valan, etteivät ne kantaisi häntä. Mutta Juudas ilmaisi, että hänen puutarhassa kasvoi kaalipuu, joka oli palmua korkeampi. Siitä valmistettiin ristinpuu, ja se kantoi katkeamatta Jeesuksen.

Koska kaali ei ole mikään puu, niin vala ei koskenut sitä. (K. Krohn, Skandinavisk mytologi, Helsinki 1922, s. 121.) Longinus-legenda: Jeesuksen riipuksessa vielä hengissä ristillä pyövelinapulaiset pohtivat, kuinka saisivat teloituksen päätökseen. He noutavat sokean sotamiehen Longinuksen, panevat hänen käteensä keihään, suuntaavat sen ja käskevät hänen pistää voimakkaasti. Longinus sanoo: »Pistän niin hyvin kuin taidan, mutta ette saa moittia minua, jos osun harhaan, sillä olen sokea enkä näe mitään.» Longinus lävistää Jeesuksen sydämen. Jälkihuomautus: Muuan 1200-luvulta peräisin oleva lähde sisältää sanat, jotka paholainen lausui Jeesuksen kuoleman jälkeen Inferukselle, helvetin päämiehelle: »Olen valmistanut keihään lävistämään Jeesuksen, olen sekoittanut sappea ja etikkaa hänen juomaansa, hankkinut puun kantamaan häntä ja naulat, joilla hänet siihen lyödään. Hänen kuolemansa on lähellä, ja tuon hänet sinulle. Hän on oleva meidän alamaistemme.» (S. Bugge, Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse, Kristiania 1881—1889, s. 36—41.)

e. Kertomus Kainin kuolemasta juutalaisessa legendassa. Ja tapahtui Enoksen päivinä, että sokea Lamech (Kainin poika) tappoi murhamies Kainin Nodin kedolla. Lamech kulki metsästävässä pienen poikansa (Tubalkainin) taluttamana, joka suuntasi hänen kättään riistaa kohti. Ja he kuulivat tiheiköistä valittavan äänen. Se oli rauhattomana harhaileva Kain. Sokea Lamech luuli häntä eläimeksi, jännitti jousen ja sinkautti nuolen, joka osui Kainia keskelle otsaa. Tämä kaatui kuolleena maahan. Lamech arvasi osuneensa ja sanoi pojalleen: »Riennä katsomaan eläintä, jonka kaadoimme». Kun he saapuivat paikalle, poika huudahti: »Voi, voi, herrani! Olet tappanut Kainin.» Silloin Lamech kumartui, tarttui poikaansa ja tappoi hänet. (E. Böklen, Adam und Qain, Mythologische Bibliothek I, Leipzig 1907, s. 134—135.)

f. Herodotoksenkertomus Atysin kuolemasta. Kuningas Kroisos koettaa saada ateenalaista Solonia myöntämään, että hänen onnensa veroista ei ennen ole maailmassa nähty. Solon varoittaa ja sanoo, että vasta miehen kuoleman jälkeen voidaan hänen onneaan arvostella. Ja Kroisosta kohtaakin jumalten rangaistus. Hänellä oli kaksi poikaa, joista toinen oli viallinen, kuuromykkä, kun taas toinen, Atys, oli joka suhteessa ensimmäinen ikätovereidensa joukossa. Kroisos näkee unessa, että rautainen peitsenkärki tulisi haavoittamaan Atysia. Kroisos kieltää Atysia enää lähtemästä sotaan, kootuttaa kaikki heittokeihäät ja peitset lukkojen taakse ja kiirehtii poikansa häitä. Silloin fryygalainen Adrastos saapuu Sardeeseen ja pyytää Kroisokselta turvapaikkaa; hän oli kotimaassaan tahtomattaan ja vahingossa surmannut veljensä ja joutunut maanpakoon. Kroisos ottaa hänet hoiviinsa. Näihin aikoihin laskeutui vuorilta suuri sian kaltainen otus hävittämään viljapeltoja, ja Kroisosta pyydettiin lähettämään miehiä karkottamaan se. Atys vaatii päästä mukaan, ja Kroisoksen on pakko kertoa hänelle unensa. Atys vetoaa siihen, että häntä odottava vaara on tällä kertaa torahammas eikä peitsenkärki, ja Kroisos taipuu. Hän lähettää kuitenkin Adrastoksen Atysin keralla ja pyytää tätä kaikin tavoin suojelemaan poikaansa. Olympos-vuorella metsästäjät piirittävät sian ja viskaavat heittokeihänsä, mutta Adrastoksen keihäs ei osukaan sikaan, vaan lentää harhaan ja surmaa Atysin. Kroisos suree kauan poikaansa haluamatta kuitenkaan kostaa Adrastokselle. Tämä surmaa itsensä Atysin hautakummulle. (Herodotoksen historiategos I, 32—45.)

Kertomukset loistavan nuorukaisen kuolemasta sokean tappajan käden kautta eivät ole ilman muuta samastettavissa. Ne käsittelevät samaa aihetta, jonka peruspiirteet voidaan motiivianalyysin avulla osoittaa, mutta toisintojen kulttuuriympäristö ja yksityiskohdat vaihtelevat siinä määrin, että jokaisen niistä on katsottava edustavan uutta redaktiota. Toisintojen välille jää niin suuria ajallisia ja maantieteellisiä etäisyyksiä, että on pakko olettaa useita välittäviä kulttuureja, joilla ilmeisesti on ollut oma, meiltä kadoksissa oleva redaktionsa. Germaanisen mytologian tutkijat, jotka tavallisesti ovat tunteneet kaksi tai kolme sokea tappaja -aiheen toisintoa, ovat sitkeästi pyrkineet löytämään geneettisiä yhteyksiä ja koettaneet osoittaa, kuinka esimerkiksi Balder-taru on sepitetty Longinus-legendan (Bugge mts. 35 jss.) tai Atyt-tarun tarjoaman esikuvan pohjalla (Gustav Neckel, *Die Überlieferungen vom Gotte Balder*, Dortmund 1920, s. 142 jss.). Tehdyt päätelmät vaikuttavat yleensä liian suoraviivaisilta, ja tutkimuksen ulottuville tuleva uusi toisintoaines on omiaan niitä järkyttämään. Tältä kannalta otettuna tehtävä on kieltämättä vaikea ja vähemmän antoisa: voidaan vain todeta, että aiheen varhaisin esiintymispaikka on Kreikka; myöhemmin se näyttäytyy juutalaisessa ja eurooppalaisessa legendastossa. Luoteeseen suuntautuvan kulttuurivirran myötä se on suhteellisen varhain ehtinyt anglosaksisiin ja iiriläisiin sankaritarinoiniin ja muinaisskandinaavisiin jumaltaruihin. Ei voida pitää varmana edes sitä, että kertomuksen syntymäpaikka olisi Kreikka, sillä sen motiiveille, mm. juuri sokealle ampujalle, voidaan osoittaa paralleleleja etäisemmistä kulttuureista, aina Intiasta asti.

Kertomuksen henkilöasetelmaa sävyttää voimakas vastakohtaisuus: toisaalta loistava, kyvykäs ja suosittu nuorukainen, toisaalta taas hänen vähäpätöinen, syrjitty ja viallinen veljensä, sukulaisensa tai ystävänsä. Balderista Snorri Sturluson kertoo: »Toinen Odinin pojista on Baldr, ja hänestä on vain hyvää kerrottavaa. Hän on paras, ja häntä rakastavat kaikki, hän on niin kaunis ulkomuodoltaan ja niin vaalea, että hänestä säteilee valoa. Hän on viisain aasoista ja kaunopuheisin ja armeliain, mutta hänellä on se ominaisuus, ettei mikään hänen tuomioistaan voi olla puolueellinen» (Gylfaginning 21). Sokea Hodr taas on vähäpätöisin aasoista ja seisoskelee syrjässä voimatta osallistua muiden leikkiin. Beowulf-eeppokseen sisältyvä suppeasanainen toisinto ei sano tappajaa, Haethcyniä, nimenomaan sokeaksi, mutta vastakohtaisasetelma on siinäkin selvä: jalo Herebeald on kuninkaan silmäterä, kun taas Haethcyn ei ole hänelle rakas (*þeah him læof ne waes*; Beowulf 2467). Fergus mac Roig on väkevä ja uljas soturi, »hän piti neljätoista vuotta koko Ulsteria pelossa ja vavistuksessa». Hänen surmaajansa sen sijaan on sodista ja miesten toimista syrjässä pysyttelevä sokea runoilija Lugaid. Kristittyjen Messiaan elämä taas katkeaa ammattiinsa soveltumattoman, sokean sotamiehen Longi-

nuksen keihäänpistoon. Murhamies Kain ei ole suosittu eikä ihailtu, mutta kuitenkin yhdessä suhteessa ainoalaatuinen: Jumala on pannut häneen merkin, ettei kukaan häntä tappaisi (Genesis 4: 15). Teon suorittaa sokea Lamech, jota pieni poika taluttaa. Herodotoksen mukaan Kroisoksen lempipojan, uljaan Atysin, surmaa fryygalainen Adrastos. Herodotoksen kertomus on kuitenkin, kuten Gustav Neckel huomauttaa, paisuteltu ja sisältää sellaista motiivien toistoa, joka tuskin voi olla alkuperäistä. Alussa esitetään vastakohtaisasetelma: loistava Atys ja hänen viallinen, kuuromykkä veljensä. Sitten tuodaan näyttämölle maanpakolainen Adrastos, joka kotimaassaan on vahingossa tappanut veljensä ja nyt syyllistyy toistamiseen samantapaiseen rikokseen. Alkuasetelma menettää siis kertomuksen edistyessä merkityksensä: maininta kuuromyökstä veljestä tuntuu tarpeettomalta. Neckel arvelee kuitenkin, että tappajan rooli on alunperin kuulunut juuri veljelle. Kysymyksessä olisi siis kokonaan Kroisoksen perheen sisäinen tragedia, joka murskaa hänen onnensa. Myöhempi kertoja on halunnut herkutella onnettomuuksilla ja ottanut mukaan kahdesti samaan rikokseen syyllistyvän Adrastoksen. Näin hän on kuitenkin turmellut kertomuksen idean: painopiste siirtyy onnettomasta Kroisoksesta onnettomaan Adrastokseen (Neckel mts. 143—144).¹

Kolmessa kertomuksen versiossa loistavan nuorukaisen kuolema aavistetaan edeltä käsin. Sen torjumiseksi ryhdytään suurisuuntaisiin toimenpiteisiin. Balderin kerrottua aasoille onnettomuutta enteilevät unensa Frigg vannottaa kaikkia luomakunnan jäseniä säästämään Balderia. Kaikki vannovat valan paitsi yksi: Valhallan länsipuolella kasvava vähäpätöinen vesa, misteli, on Friggin mielestä liian nuori vannotettavaksi. Kuolemansa ristinpuulla aavistava Jeesus ottaa kaikilta maailman puilta valan, etteivät ne kantaisi häntä. Vala ulottuu koskemaan kaikkia paitsi yhtä, Juudaksen puutarhassa kasvavaa puunkokoista kaalia. Kroisos näkee unessa, että rautainen peitsenkärki on haavoittava Atysia, ja keräyttää linnassaan kaikki heittokeihäät ja peitset lukkojen taakse. Tämäkään toimenpide ei tuota toivottua tulosta. Kysymyksessä olevaa »kaikki paitsi yksi» -tyylikuviota on kansanrunoudessa paljon käytetty.² Mainikkeat sankarit ja väkevät taistelijat kuvataan usein haavoittu-

¹ Mainittakoon, että sokea ampuja -motiivi esiintyy myös toisenlaisissa yhteyksissä, mm. Wilhelm Tell -tyyppisissä tarinoissa ja sadustossa. Reiniläinen tarina kertoo ritari von Fürsteneckistä, joka joutui vihollistensa vangiksi. Nämä järjestivät voiton kunniaksi juomingit ja raahasivat sinne myös vankinsa pilkattavaksi. Koska von Fürsteneck oli taitavan ampujan maineessa, häntä käskettiin ampumaan sidotuin silmin hopeapikari pöydältä. Ritari jännitti jousen ja tappoi ensimmäisellä nuolella vihollisten päällikön (E. L. Rochholz, Tell und Gessler in Sage und Geschichte, Heilbronn 1877, s. 48). Armenianlaiset ovat kertoneet sokeasta kuninkaanpojasta, jonka omistama kultainen nuoli palasi ammunnan jälkeen aina hänen käteensä. Hän kykeni sinkauttamaan nuolen kultaisen sormuksen lävitse 33 kertaa. Kerran hänet pakotettiin ampumaan 33 omenaa isänsä pään päältä (Böklen mts. 138). Intialaisessa kokoelmassa Vetalapancavimsati kerrotaan ampujasta, joka maaliaan näkemättäkin aina osui, kun hänen kasvonsa käännettiin sitä kohti (Rochholz mts. 48).

² Tämän tyylikuvion olemassaolosta on prof. Martti Haavio huomauttanut kirjoittajalle.

mattomiksi, mutta heidän ruumiissaan on kuitenkin yksi arka kohta. Akhilleuksella ja Minos-saaren jättiläisellä Taloksella on heikko kohtansa kantapäässä, Aiaksella solisluun kohdalla ja Niebelungien Siegfridillä hartioiden välissä. Nuolet ja keihäät kilpistyvät heidän ruumiistaan vahinkoa tuottamatta, mutta säännöstä on yksi kohtalokas poikkeus, ja he päättävät päivänsä kuten muutkin kuolevaiset. Usein »kaikki paitsi yksi» -tyylikuvioon liittyy vala-motiivi. Kun Hera halusi estää Letoa synnyttämästä, hän otti kaikilta mailta valan, etteivät nämä ottaisi tätä vastaan. Pieni Delos-saari oli silloin vielä veden alla; vala ei niin ollen koskenut sitä, ja Leto saapui sinne synnyttämään. Veda-kirjallisuudessa tehdään selkoa Indran ja Vṛtran välisestä valtataistelusta. Vishnu kehotti jumalia tekemään rauhan, ja ehdoksi sovittiin, ettei Vṛtraa saa tappaakaan yöllä eikä päivällä, ei märän eikä kuivan, ei kiven eikä puun, ei keihään eikä nuolen avulla. Kerran kuitenkin Indra hämärän aikana verhosi ukonvaajansa merenvaahtoon ja iski sillä Vṛtran kuoliaaksi (W. Schwartz, *Indogermanischer Volksglaube*, Berlin 1885, s. 154—160). Samantapaisia aiheita on tavattu laajemmaltikin, aina Australiaa myöten (Jan de Vries, *Altgermanische Religionsgeschichte II*, Berlin 1957, s. 225).

Puheena oleva tyylikuvio tähdentää Balderin, Jeesuksen ja Atysin kuoleman väistämättömyyttä. Kaikista varotoimista huolimatta he tapaavat kohtalonsa. Sama tendenssi tulee näkyviin myös siinä, että nuorukaisen surmaaja on tekoonsa syytön, hän on vainajan sukulainen tai ystävä, joka ei suinkaan toivo tämän kuolemaa. Sitä paitsi hän on sokea. Kysymyksessä on joko puhdas vahinko tai sokean kättä ohjanneen henkilön petollisuus. Viimeksi mainitussakin tapauksessa on tyypillistä, ettei petturi heti joudu vastaamaan teostaan.³ Kuolemaa ei voida kostaa kenellekään, se on sattuma tai — kohtalo. Beowulf-eepos kuvaa tapahtumaa »taisteluttomaksi taisteluksi, synnittömäksi rikokseksi» (*þæt wæs feoh-lēas gefeoht, fyrenum gesyngad*; 2441). Kolmessa versiossa kertomus päättyy surun kuvaukseen: ihmisten ja jumalien on alistuttava kuoleman edessä, aasojen yritys noutaa Balder Helistä epäonnistuu, Kroisos murehtii poikaansa kaksi vuotta, ja Hrethel kuolee surusta.

Kysymystä sokea tappaja -aiheen perimmäisestä sanottavasta ei ole helppo ratkaista. Aiheen vanhimman tunnetun version, Kroisosin perhetragedian, aatesisällyksenä on jumalten kosto, joka nujertaa ylpeän kuninkaan. Kroisos on kerskunut, ettei hänen onnensa veroista ole ennen maailmassa nähty. Hänen rikoksensa on hybris, ja jumalat masentavat hänet. Tässä näkyvä ajattelutapa on saanut kreikkalaisessa kansanrunoudessa useita ilmauksia (ks. esim. Martti Haavio, *Kansanrunojen maailmanselitys*, Helsinki 1955, s.

³ Yksi poikkeus on kuitenkin mainittava: Lamech surmaa taluttajansa, Tubalkainin. Kosto on tässä tapauksessa aiheeton, sillä legenda sanoo nimenomaan, että Lamech ja Tubalkain kuulevat tiheiköstä vain Kainin äänen ja luulevat tätä riistaeläimeksi. — Lokille aasat kostavat vasta myöhemmin, ja synnä ovat tällöin muutkin tihutyöt kuin Balderin kuolema.

443—445). Hybris-nemesis -konseptio tuskin kuitenkaan on alkuperäinen kertomuksessa loistavan nuorukaisen kuolemasta, se on pikemminkin kulttuurin tunnusmerkki, joka on tullut mukaan, kun aihe »syntyi uudestaan» Kreikassa, ts. sopeutettiin kreikkalaiseen maailmankuvaan. Herodotoksen versio on kaikesta päättäen myöhäinen sekamuodostuma. Sillä on ollut lähteensä, joita emme tunne. Gustav Neckel on Balder- ja Atys-tarujen pohjalta lähtenyt etsimään aiheen funktiota myyteistä, jotka kertovat kuolevasta ja ylösnousevasta hedelmällisyydenjumalasta. Hän katsoo, että Adonis-, Attis-, Tamuz- ja Osiris-myytit ja eräiltä osin myös Orfeus-myytit ovat olleet Balder- ja Atys-tarujen aatteellisenä taustana. Hän tukeutuu Atys-nimen etymologiaan (< Attis) ja eräisiin motiiviyhtäläisyyksiin. Balderin ja Atysin kuolemaan liittyvät suru-motiivit hän rinnastaa kuolleen hedelmällisyydenjumalan muhhdintaan. Balder-tarun Thokk-jättiläistä vastaisi babylonialaisessa myytissä manalan ruhtinatar Ereschkigal, joka kieltäytyy itkemästä Tamuzia. Rujo tai sokea veli jumalan surmaajana on hänen mielestään sekundäärinen motiivi (Neckel mts. 142—175). Neckelin käsitystä on voimakkaasti kritisoinut mm. Jan de Vries (mts. 234—235), ja suuri joukko muitakin germaanisen mytologian tutkijoita on osallistunut keskusteluun. De Vries on tutkimukseensa »Der Mythos von Balders Tod» (Arkiv för Nordisk Filologi 70, Lund 1955, s. 41—60) tuonut esiin uuden Balder-tarun tulkinnan, joka on sokea tappaja -aiheen ymmärtämisen kannalta huomionarvoinen. Hän lähtee siitä, että Balderissa ei voida nähdä ylösnousevaa hedelmällisyydenjumalaa, sillä Balder ei nouse kuolleista, vaan joutuu jäämään Heliin aina Ragnarökiin saakka. Se ongelma, jota myytti pohtii, on kuoleman alkuperä. Taru kertoo alkuajojen tapahtuman, jonka tuloksena kuolema ilmestyi inhimillisen elämänjärjestyksen osaksi, se osoittaa ja perustelee kuoleman väistämättömyyden. »Wirklich Mensch ist nur, wer die Todesgewissheit in sich aufgenommen hat und eben dadurch den Tod überwindet» (de Vries, Mythos, s. 53). De Vries ei kuitenkaan ota puheeksi sokea tappaja -aiheen paralleleja, vaan syventyy pohtimaan kysymystä, onko Balder-taru mahdollisesti ollut initiaatiomenojen kaavaa selittävä riittiteksti.

On olemassa useita kulttuureja, joissa kuolemaa ei ole tajuttu elämänmenoon peruuttamattomasti kuuluvaksi ilmiöksi. Kuolema on niissä selitetty vihastuneiden henkiolentojen, noitien tai pahansuopien naapurien ilkityöksi. Kun Karl von den Steinen viime vuosisadan lopulla Keski-Brasiliassa merkitsi muistiin bakairi-heimon kieltä ja pyysi kielenopastaan kääntämään lauseen »jokaisen on kuoltava», tämä puhdisti epäilevästi päätään. Lause tuntui hänestä ilmeisesti yhtä mahdottomalta, kuin jos joku sanoisi meille: »kaikkien ihmisten on tultava murhatuiksi» (Unter den Naturvölkern Zentral-Brasiliens, Berlin 1897, s. 303). Raamatussa kerrotaan, kuinka kuolemaa ei aikojen alussa

ollut, vasta kun ihmiset olivat syöneet hyvän ja pahan tiedon puusta, heistä tuli kuolevaisia (1 Moos. 2: 17, 3: 3). Kuoleman väistämättömyyden oivaltaminen on merkinnyt melkoista edistystä ihmiselämän olemuksen ymmärtämisessä. Tätä oivallusta säilyttävät ja muistuttavat mieliin kuoleman alkupe-
räästä kertovat myytit ja syntykertomukset, joita on tavattu useilta kansoilta. On nähdäkseni mahdollista, että kertomuksella loistavan nuorukaisen kuolemasta on ollut samantapainen funktio. Nuorukainen on ensimmäinen ihmisten joukossa, mutta hänkin on kuolevainen. Hänen kuolemansa aavistetaan edeltä käsin, sen estämiseksi tehdään kaikki mahdollinen, mutta silti se tapahtuu peruuttamattoman varmasti. Nuorukainen tapaa kohtalonsa. Häntä ei surmaa toinen loistava yksilö, vaan rujo, sokea, vähäpätöinen henkilö, joka tosiasiallisesti on kykenemätön tekoonsa. Sokean hämmästyttävä onnistuminen ja hänen tietämättömyytensä tekonsa laadusta tuovat mukaan jo fatalistisen ajatuksen: näin oli määrä tapahtua. Kuvaavaa on, etteivät esimerkiksi aasat kykene palauttamaan Balderia cloon, vaikka heidän joukossaan on Thor, joka vasaran heilautuksella herättää henkiin teurastetun pukin. Maailmanjärjestys on jumaliakin ylempänä, »Hel pitää omansa».

Esille ottamani hypoteesi ei tietenkään ratkaise kaikkia sokea tappaja -aiheen eri versioiden motiivianalyyseissa näkyviin tulevia ongelmia. Sanotun perusteella on kuitenkin jo mahdollista tarkastella aiheen esiintymistä suomalaisissa kansanrunoissa. Runsaimmin sokea tappaja -aiheen motiiveja on säilynyt pistoksen loitsussa. Pistosnuolien ammunta -historiolan henkilöasetelman pohjana on ilmeisesti käsitys, että ammuntaan ottaa osaa useampi kuin yksi, ts. sokea ampuja ja hänen kavala auttajansa. Loitsun sepittäjä on suosinut kolmen tyylikeinoa — myös ammunta suoritetaan kolmesti — ja päätynyt kolmeen ampujaan. Että he ovat veljeksiä, on ilmeisesti ulkomaisista paralleleleista tutun veljespari-motiivin vaikutusta. Kavala auttaja -motiivi on puolestaan vaikuttanut sen, että nuolet antaa sokean käteen joku, usein piru, eräissä toisinoissa rampa veli. Piru nuolten antajana on kuitenkin sekundäärinen, historiolain yhteenliittämispyrkimyksestä aiheutunut motiivi (vrt. ed.); alkuperäisen juonen mukaan rujokätinen valmistaa nuolet ja antaa ne rammalle, joka asettaa nuolen paikalleen, virittää jousen ja luovuttaa laukaisuvalmiin aseeseen sokealle. Ammunnan seikkaperäiselle kuvaukselle ei ulkomainen perinne näytä tarjoavan paralleleleja. Loitsun jatko on jo muuta: suurenmoinen kosmografinen kuvaus. »Teräksinen vuori», joka on rinnastettava suomalais-
ten runojen »rautavaaraan», »vaskiseen vaaraan» ja »Pohjolan kivimäkeen», tarkoittaa maailmanvuorta (ks. Haavio mts. 54). Kosmografiseen aiheeseen mieltynyt runoilija on luonut mahtavan kuvan: ensimmäinen ja toinen nuoli saavat koko kosmoksen järkkymään, kolmas osuu jättiläismäiseen maailman keskusvuoreen ja kimpoaa siitä ihmiseen. Näin pistostauti-ilmio saatetaan

aikojen alussa luodun maailmanjärjestyksen osaksi, sen syntymätapahtuma johdetaan paikalliseen alkuun: maailman keskukseen. Tässä pyrkimyksessään runoilija on vain noudattanut syntyloitsujen yleistä, alkuperäistä tendenssiä. Mutta kuva on paitsi mahtava myös vastakohtainen. Kosmiset mullistukset saavat alkunsa vähäpätöisestä yrityksestä, joka jo etukäteen vaikuttaa epäonnistumaan tuomitulta. Rujon, ramman ja sokean puuhut ovat omiaan herättämään ivaa, näyttää olevan sattuman varassa, saadaanko nuoli ylipäänsä lentämään. Asetelman kaava on tuttu: vähäpätöinen, mitätön sokea surmaa loistavan veljensä. Vastakohtaisuuden tähdentäminen on sokea tappaja -aiheeseen kuuluva piirre. — E. N. Setälä on pyrkinyt osoittamaan, että pistoksenloitsun lähteenä olisi ollut nimenomaan Balder-taru (Aus dem gebiet der lehnbeziehungen, Finnisch-ugrische Forschungen XII, Helsinki 1912, s. 222—233). Hän tukee päätelmiään etymologioin, jotka eivät ole saaneet muiden tutkijain kannatusta (ks. de Vries, Religionsgeschichte, s. 263). Kaarle Krohn puolestaan on arvellut, että pistoksenloitsun lähteenä on ollut Longinus-legenda (Suomalaiset syntyloitsut, Helsinki 1917, s. 162—163). Tämäntapaiset oletukset jäävät lopultakin varmennusta vaille; ei edes edellä esitetyn runsaamman taustamateriaalin avulla tunnu mahdolliselta päätellä, minkälaisessa asussa sokea tappaja -aihe on Suomeen saapunut. Jos sen sijaan äsken mainittu hypoteesi aiheen aatesisällyksestä on oikeasuuntainen, niin voitaisiin todeta aiheen esiintyvän Suomessa — päinvastoin kuin eräissä muissa kulttuureissa — alkuperäisellä tasollaan: kuoleman asemesta se perustelee toisen, yhtä keskeisen elämänilmiön, taudin.

Vastainen tutkimus voinee osoittaa, mikä asema ja merkitys sokean tappajan teemalla on Lemminkäis-runoissa. Päivölän pitojen ja Lemminkäisen kuoleman kuvauksessa »kaikki paitsi yksi» -tyylikuvio esiintyy kolme kertaa; Ulappalan ukko on sokea, vähäpätöinen ja halveksittu; Lemminkäisen kuolema on peruuttamaton. Ilmeisesti sokean tappajan aihepiiristä on liittynyt joitakin motiiveja Lemminkäis-runoihin. Näiden runojen varmaista taustaa lienee kuitenkin etsittävä muualta, viljamyyttien piiristä, kuten Martti Haavio on huomauttanut. Nähdäkseni myös Väinämöisen ahdistelija, kyyttösilmä lappalainen tai »Pohjolan sogie ukko», on sokea tappaja -aiheen etäinen kuvastuma.

LAURI HONKO

Le tueur aveugle

On voit souvent apparaître dans les récits, les formules magiques et les poèmes épiques finnois un personnage paradoxal : un aveugle qui manie une arme de trait. Dans la formule magique qui décrit l'origine du mal appelé «point», on présente le diable et ses trois fils, dont l'un est bossu, l'autre boiteux et le troisième aveugle. Ces frères tirent à l'arc : le bossu fabrique les flèches, le boiteux bande l'arc et l'aveugle tire. La première flèche manque de fendre le ciel, la deuxième ébranle les fondements de la terre et la troisième frappe la «montagne d'acier», d'où elle est renvoyée contre l'homme. On voit le tueur aveugle aussi dans le poème relatif à la mort de Lemminkäinen. Celui-ci, qui est arrivé aux noces de Päivölä sans y être invité, chante sur les invités «de l'or qui tinte et de l'argent qui résonne», c.-à-d., par des incantations magiques, il les habilite de vêtements magnifiques. Il laissa toutefois une personne hors de l'effet de ses incantations, le vieillard aveugle d'Ulappala qui, dans sa jeunesse, s'était rendu coupable d'actes déshonorants. Celui-ci, furieux, transperce le cœur de Lemminkäinen avec une ciguë. En mourant, Lemminkäinen se lamente d'avoir oublié, en demandant à mère les remèdes contre les différentes blessures, précisément celles causées par la ciguë. Un troisième passage dans lequel on trouve un tireur aveugle est le poème décrivant le voyage de Väinämöinen à Pohjola. Le plus souvent, celui qui lance le trait est un Lapon aux yeux étroits (aveugle?) qui garde depuis longtemps une rancune contre Väinämöinen. Il attend sur la rive de Pohjola et voit le voyageur qui arrive sur la mer monté sur un étalon de paille. Il lance sa flèche, mais elle ne tue que la monture, et Väinämöinen est précipité dans l'eau, d'où il doit se tirer à la nage. Dans une variante d'un poème relatif aux demandeurs en mariage rivaux, l'épisode de l'archer est présenté d'une manière différente : après que Sampo, l'objet magique qui apporte la fortune, a été forgé, Väinämöinen assouplit les gens de la maison et part en emportant la fille Pohjola avec lui. Le vieillard aveugle de Pohjola se réveille toutefois, court à la rive et lance une flèche contre Väinämöinen, qui tombe dans la mer. Finalement, on trouve encore le sujet du tireur aveugle dans les récits relatifs au *jumi*, un être aveugle qui habite les forêts et qui attaque les voyageurs de ses flèches. Toutefois, dans les attributs du *jumi*,

la cécité est un trait secondaire dû au fait que le *jumi* et le frère aveugle de la formule magique contre le point ont été compris comme le même personnage.

Dans le fonds héréditaire international des récits et des mythes, on trouve une série de légendes relatives à la mort d'un jeune homme beau et resplendissant. Le jeune homme est tué par son frère, par un membre de sa famille ou par son meilleur ami. Le tueur est un être insignifiant, méprisable, contrefait ou aveugle. Dans l'Edda de Snorri on raconte comme le plus insignifiant des ases, Hodr, l'aveugle, ignorant la ruse du traître Loki, tue son propre frère, le brillant Balder, d'une flèche faite d'une pousse de gui. L'épopée de Beowulf contient le récit d'une tragédie similaire dont les protagonistes sont des frères : Hrethel, le roi des Gauts, avait trois fils, Herebeald, Haethcyn et Hygelac ; dans un exercice de tir, Haethcyn lance une flèche avec son arc en corne, mais il atteint, au lieu de la cible, son frère aîné Herebeald, qui meurt. Dans un poème héroïque irlandais, Lugaid, qui est aveugle, est confondu et trompé par son frère, le roi Ailill, et il en est amené à tuer son meilleur ami, Fergus mac Roig, le plus noble guerrier de la cour. Selon la légende, Jésus fut tué sur la croix par un soldat romain aveugle, Longin, avec une lance qui lui fut mise dans la main et dirigée par un aide du bourreau. La légende juive relative à la mort de Caïn raconte comment Lamech, le fils aveugle de Caïn, marchait dans la forêt pour y chasser, guidé par son fils Tubalcaïn. Soudain, on entend dans les broussailles la lamentation de Caïn qui erre sans trouver de repos. Lamech croit qu'il s'agit d'un animal, le fils pointe l'arc et la flèche tirée par l'aveugle atteint Caïn au front. Selon Hérodote, Crésus avait deux fils, Atys que tous admiraient, et un autre qui était sourd-muet. Dans une chasse au sanglier, Atys est tué par la lance mal dirigée de son meilleur ami. (Le récit d'Hérodote est sans doute le résultat d'une synthèse tardive ; selon toute évidence, le tueur était à l'origine le frère sourd-muet, tenu à l'écart).

Dans trois versions, on a un présage de la mort du jeune homme. Pour y parer, on entreprend des mesures étendues. Frigg fait jurer à toute la création de ne pas faire de mal à Balder, et tous prêtent aussi le serment, sauf un, la petite pousse de gui. Jésus fait promettre à tous les arbres de ne pas le

porter, mais le serment ne s'étend pas jusqu'au chou, de la taille d'un arbre, qui pousse dans le jardin de Judas. C'est avec celui-ci que l'on fait la croix de Jésus. Crésus voit dans le rêve qu'un fer de lance blessera Atys, et il fait assembler et mettre sous verrous tous les javelots et toutes les lances, mais cette mesure non plus n'apporte pas le résultat souhaité. Il s'agit ici de la figure stylistique «tout sauf un», beaucoup employée dans la poésie populaire. Ici, elle sert à souligner le caractère inévitable de la mort du jeune homme resplendissant. La même tendance se fait voir aussi dans le fait que la personne qui tue le jeune homme est innocente, c'est un membre de la famille du mort ou son ami, qui ne souhaite nullement son décès, et, en outre, elle est aveugle. Il s'agit ou bien d'un pur accident, ou bien de la trahison de celui qui a dirigé la main de l'aveugle. Aussi dans le dernier cas il existe le trait typique que le traître ne porte pas directement la responsabilité de son acte. Le problème du tueur aveugle a été souvent examiné, et l'explication la plus naturelle de la fonction du sujet est selon l'auteur celle à laquelle Jan de Vries a fait allusion en passant, ce basant, il est vrai, uniquement sur les matériaux offerts par le mythe de Balder. Il considère que le mythe de Balder est un examen de l'origine de la mort, qu'il narre un événement des premiers temps du monde par suite duquel la mort apparut comme une part de l'ordre de la vie humaine. Selon l'avis de l'auteur, ce n'est pas seulement le mythe de Balder mais le sujet du tueur aveugle en général qui a pu avoir une fonction similaire. Il existe plusieurs civilisations dans lesquelles on n'a pas admis que le mort fût un phénomène qui se rattache inexorablement au cours de la vie. Le fait que l'on ait compris le caractère inéluctable de la mort a signifié un grand progrès sur la voie de la compréhension de la vie humaine. Cette découverte est préservée dans la mémoire des hommes par les mythes et les récits relatifs à l'origine de la mort que l'on a trouvés chez de nombreux peuples, et ils servent aussi à ramener toujours le souvenir de cette découverte à l'esprit des hommes. Le thème du tueur aveugle est caractérisé par un certain fatalisme. Quoique l'on fasse tout le possible pour prévenir la mort, elle

n'en a pas moins lieu avec une certitude irrévocable. La réussite surprenante de l'aveugle, qui, de fait, était incapable de commettre l'acte en question, et son ignorance sur la nature de cet acte amènent avec elles la conclusion que ce qui est arrivé devait arriver. Il est caractéristique sous ce rapport que par exemple les ases n'arrivent pas à ramener Balder à la vie, malgré qu'il y ait, parmi eux, Thor qui, d'un signe de son marteau, fait revivre un bouc abattu. L'ordre universel est supérieur même aux dieux, »Hel garde son bien«.

Dans les poèmes populaires finnois cités au début de l'article, on peut voir des réminiscences du thème relatif au tueur aveugle. Il s'en trouve le plus grand nombre dans la formule magique contre le point. On y découvre l'idée que les personnages prenant part au tir sont nombreux, c.-à-d. qu'il y a là le tireur aveugle et le traître qui l'aide. Le fait que ce sont des frères qui prennent part au tir est sans doute dû à une influence du motif relatif aux deux frères, connu dans les récits parallèles relevés à l'étranger. Les bouleversements cosmiques décrits dans la formule magique ont leur origine dans une entreprise sans importance qui, dès le début, semble condamnée à l'insuccès. Les travaux du bossu, du boiteux et de l'aveugle sont voués au mépris et il semble dépendre du hasard si la flèche pourra seulement voler ou non. C'est là le schéma connu des deux contrastes: l'aveugle insignifiant tue son illustre frère. Si l'hypothèse donnée ci-dessus sur le sens général du thème relatif au tueur aveugle est exacte, on pourrait constater que, en Finlande, ce thème se présente, contrairement à ce qu'est le cas dans certaines autres civilisations, sur son plan primitif: au lieu de donner les raisons de la mort, il explique un autre phénomène tout aussi important dans la vie humaine, la maladie. Le tueur de Lemminkäinen, le vieillard aveugle d'Ulappala, et le personnage qui attaque Väinämöinen, le Lapon aux yeux étroits ou le vieillard aveugle de Pohjola, reflètent le personnage du tueur aveugle. Dans le poème sur Lemminkäinen, le moyen stylistique de «tout sauf un» apparaît trois fois; le vieillard d'Ulappala est un personnage insignifiant et méprisé; la mort de Lemminkäinen est irrévocable.

LAURI HONKO